

Český model
amerického kongresu

Demokratická strana

Základní informace

1. Počátky Demokratické strany

Američtí demokraté se obvykle prezentují jako jedna z nejstarších politických stran vůbec, která se svými ideály a kořeny hlásí k samotným počátkům Spojených států, přičemž vzor spatřují v myšlenkách Thomase Jeffersona a jeho stoupenců, kteří jsou označováni jako antifederalisté. Toto hnutí, tvořené převážně jižanskými plantážníky, hájilo slabou centrální vládu, široce definovaná práva člověka a zahraničněpolitický izolacionismus v kombinaci s volnou vazbou na Francii,¹ přičemž za smysl existence federálního soustátí považovali budování demokracie ve státech. Jádrem volební podpory antifederalistů byli prostí zemědělci a majitelé plantáží. Jejich protivníci z řad federalistů hájili silnou centrální vládu,² realistickou zahraniční politiku orientovanou na spojenectví s Británií a obchodní protekcionismus, přičemž jejich voličstvo se rekrutovalo především z obchodních měst na východním pobřeží.³ V prvních letech americké republiky však nelze hovořit o existenci politických stran, jednalo se spíše o volná spojenectví jednotlivých otců zakladatelů.⁴

Počátky amerického stranického systému jsou spojeny s cestou Andrewa Jacksona do Bílého domu – pro tyto účely totiž vznikla platforma takzvaných demokratických republikánů, politiků, kteří se vymezovali vůči federalistům, jak označovali administrativy prezidenta Jamese Monroea a později i jeho nástupce Johna Quincyho Adamse.⁵ Cílem těchto demokratických republikánů bylo změnit dosavadní charakter americké politiky a přivést generála Jacksona do Bílého domu – volby v roce 1824 dopadly nerozhodně a Kongres v rámci tzv. „uplacené dohody“ ze 4 kandidátů zvolil prezidentem Johna Quincyho Adamse.⁶ Po této nepopulární volbě Kongresem spojil generál Jackson své stoupence pod značkou Demokratické strany a jako její vůdce ve volbách roku 1829 ovládl Bílý dům i Kongres.

Pronikavé Jacksonovo vítězství sjednotilo jeho odpůrce, hlásící se k odkazu Alexandra Hamiltona a Johna Quincyho Adamse, pod stranu whigů zastupující zejména městské a obchodní kruhy. Ani jedno uskupení však nebylo ještě přímo politickou stranou, spíše nálepkou pro prezidentské kandidáty a například v Kongresu neexistovala formální většina, ale kliky zformované kolem různých vlivných politiků.⁷ K pevnějšímu etablování těchto hnutí však nepomáhalo ani zavedení všeobecného volebního práva pro muže za Jacksonova prezidentství.

¹ Není náhodou, že právě Thomas Jefferson jako třetí prezident USA vyjednal s Francií koupí území označovaného jako Louisiana.

² Při jednáních o americké ústavě prosazovali federalisté vznik unitárního státu.

³ Typicky Baltimore, Boston či New York.

⁴ Například ve vládě George Washingtona zasedali vůdčí představitelé obou názorových proudů – antifederalisté jako Thomas Jefferson (ministr zahraničí) a George Knox (ministr války) zasedali ve stejném kabinetu s vůdčími federalisty Alexandrem Hamiltonem (ministr financí) a Johnem Adamsem (viceprezident).

⁵ John Quincy Adams, šestý prezident USA, byl synem Johna Adamse, druhého prezidenta USA. Do dějin vstoupil především jako autor tzv. Monroeovy doktríny.

⁶ Dalšími dvěma kandidáty byli Aaron Burr, který se stal Adamsovým viceprezidentem, a Henry Clay, který se stal Mluvčím sněmovny – odtud kritika za „uplacenou dohodu“, čímž se mínilo, že dva kandidáti podpořili Adamse výměnou za vysoké státní funkce.

⁷ Kupříkladu mezi 20. a 50. léty 20. století se politika utvářela na základě dohody tří velkých představitelů Senátu – Henryho Claye, který zastupoval zájmy „západu“, Daniela Webstera, kolem kterého se sdružovali politici z Nové Anglie, a Johna Calhouna, který byl hlavním ideologem rodícího se Jihu. Do tohoto triumvirátu jen občas zasáhl vliv jiných politiků, jakými byli třeba prezident Polk nebo radikální abolicionisté.

2. Demokraté v průběhu 19. století

Ve své dnešní podobě se politické strany ve Spojených státech etablovaly až pod vlivem vyhocení diskuze o otázce otroctví. Osídlování západu kontinentu a otázka přijímání nových států do Unie vyvolávaly spory o to, zda bude na nových územích povoleno otroctví a rozkládalo dosavadní systém jednotlivých frakcí. V roce 1854 se stranický systém definitivně zhroutil při projednávání zákona o přijetí Kansasu a Nebrasky do Unie – politici demokratů i whigů z Jihu požadovali, aby oba státy vstoupily do Unie jako otrokářské, kdežto většina politiků Severu hájila jejich vstup jako států svobodných s jasným zákazem otroctvím. Sjedením odpůrců šíření otroctví, dosud rozdělených zejména mezi whigy a takzvanou Stranu svobodné půdy hájící expanzi na západ kontinentu, vznikla v témže roce Republikánská strana. Demokratická strana zůstala sice formálně jednotná následkem kompromisu o přijetí Kansasu a Nebrasky, nicméně vnitřně se začínala štěpit na jižní demokraty, zastupující státy takzvaného Jihu,⁸ a severní demokraty, mající umírněnější postoje, kteří pocházeli většinou ze středových států.⁹

Na počátku 60. let tak je vytvořen dnešní stranický systém, s tím rozdílem, že obě strany jsou prakticky stranami regionálními – státy Jihu a střední pás ovládli demokraté, státy Severu a západní část¹⁰ republikáni. Takzvaní severní demokraté byli první frakcí v rámci strany, kterou spojovalo úsilí o nalezení kompromisu mezi demokratickým Jihem a republikánským Severem, přičemž představovali politiky, kteří se „s jižanským otrokářstvím smířili a [...] doufali, že mohou mít obojí: pokrok severanské civilizace a naplňování severanských snů jejich voličů i ochranu a šíření jižanského otrokářství v zájmu svých mocných stranických soudruhů.“¹¹

Demokratická strana však díky rozštěpení přežila občanskou válku, neboť někteří ze severních demokratů zasedali ve válečném Kongresu prezidenta Lincoln¹² a tím umožnili demokratické straně přežít i po válce, kdy byly státy bývalé Konfederace spravovány jako teritoria federální vládou. Poskvrnění demokratů jako strany podporující otroctví ale výrazně diskreditovalo její představitele ještě v meziválečných letech,¹³ a například v letech 1864 až 1932 získali Bílý dům demokraté jen dvakrát¹⁴ v osobách Grovera Clevelanda a Woodrowa Wilsona, přičemž v obou případech to bylo díky nejednotnosti v Republikánské straně.

⁸ Specifický region USA, definovaný jako Jih, se skládá ze států Jižní Karolína, Georgie, Alabama, Mississippi a Louisiana, obvykle k nim bývá řazen ještě Texas, Florida a Severní Karolína.

⁹ Za středové státy jsou obvykle označovány ty, které na začátku americké občanské války zůstaly rozštěpeny mezi stoupence zachování Unie a připojení se ke Konfederaci, tedy Virginie, Maryland, Tennessee, Arkansas a Missouri.

¹⁰ Jednalo se o státy většinou západně od řeky Mississippi jako Iowa (do Unie přijata v roce 1846), Wisconsin (1848), Kalifornie (1850), Minnesota (1858) a Oregon (1859).

¹¹ Kagan, Robert. *Nebezpečný národ: americká zahraniční politika 1700-1900*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 273-274.

¹² Andrew Johnson, který patřil k hlavním představitelům severních demokratů, se stal Lincolnovým viceprezidentem a po jeho zavraždění jej nahradil i v úřadu prezidenta.

¹³ Republikáni běžně ve volbách praktikovali tzv. „mávání krvavou košilí“, kdy hlavním tématem bylo prezentování demokratů jako otrokářské strany, která zapříčinila občanskou válku; dlužno dodat, že v mnoha státech tato taktika fungovala.

¹⁴ Přísně vzato třikrát, neboť Grover Cleveland byl zvolen prezidentem v letech 1884 a znovu v 1892, přičemž čtyři roky mezi jeho funkčními obdobími úřadoval v Bílém domě republikán Benjamin Harrison.

Přežití demokratické strany umožnila nejenom pokračující podpora ve státech „hlubokého Jihu“,¹⁵ ale i v několika voličských skupinách na Severu – především se jednalo o skupiny málo zámožných voličů, kteří měli obavy, že zrušením otroctví dojde k poklesu mezd v průmyslu vlivem přílivu mnoha nezaměstnaných černochů.¹⁶ Tato sociální vrstva se v mnohém překrývala s další vznikající voličskou skupinou, kterou byli přistěhovalci, zejména z řad Židů, Poláků, Italů, Irů a Číňanů. V tomto kontextu se demokratická strana na severu a západě Spojených států stává obhájcem nízkopříjmových vrstev, což stranu ponechává nadále rozdělenou mezi dvě frakce.

V průběhu 80. let 19. století se demokraté nadále štěpí na mnoho místních stranických skupin, ovládaných většinou koalicí místních stranických bossů, starostů velkých měst a spřátelených podnikatelů, kteří profitují zejména z poskytování koncesovaných veřejných služeb.¹⁷ Pro tuto skupinu se souhrnně užívá označení „bourbonští demokraté“. Ačkoliv se jednalo o několik víceméně pragmatických lokálních koalic, spojoval je společný náhled na ekonomické otázky, neboť se jednalo o obhájce nízkého zdanění¹⁸ a malé vlády, která nezasahuje do záležitostí států a měst (zejména neprosazuje občanská práva černých) a hájí velmi zdrženlivou a pacifistickou zahraniční politiku. Právě tento liberální a zdrženlivý pohled na mezinárodní vztahy zapustil ve straně pevné kořeny.

Po celé 19. století a ještě v první polovině 20. století byla ale Demokratická strana strana velmi vlivná převážně v jižních státech Unie, jejichž představitelé představovali mimořádně konzervativní součást strany.¹⁹ Tito jižní politici opovrhovali bourbonskými demokraty a spíše než ekonomické otázky prosazovali konzervativní společenská témata. Právě tato regionální a názorová blízkost zrodila v demokratické straně její první frakci – takzvané *modré psy*. Frakce modrých psů je letitá součástí demokratické strany, byť se od 19. století postupně stále více vzdalovala hlavnímu proudu ve straně a dnes představuje spíše mizící kuriozitu. V minulosti byla označována jako neocenitelné aktivum strany, které vyvažuje levicové radikály a umožňuje straně získávat i konzervativní voliče. Často to byli modří psi, kteří podporovali administrativy republikánských prezidentů v Kongresu.²⁰

3. Tři zdroje současné Demokratické strany

Moderní podoba Demokratické strany vychází ze tří hlavních směrů – prvním je americký progresivismus, který ztělesňují v dějinách strany Woodrow Wilson a Robert

¹⁵ Hlubokým Jihem se rozumí státy, které iniciovaly vznik Konfederace, tj. Jižní a Severní Karolína, Georgie, Alabama, Mississippi, Louisiana. Jedná se o státy, které do 60. let 20. století praktikovaly rasovou segregaci a tvoří jádro náboženských kalvinských skupin jako baptické, metodisté či presbyteriáni – odtud jejich často označení jako „Biblický pás“. Významnou charakteristikou je i odlišná kultura a morálka a silný lokální nacionalismus. Hluboký Jih je obklopen „vnějším“ Jihem, což jsou ostatní státy Konfederace, kam bývají řazeny státy jako Florida, Texas, Virginie, Tennessee, Arkansas a Missouri.

¹⁶ Kagan, Robert. *Nebezpečný národ: americká zahraniční politika 1700-1900*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 255.

¹⁷ Jedná se zejména o zavádění železnice, vodovody, městskou dopravu (dostavníkovou, později tramvajovou), později také elektřinu a topný plyn.

¹⁸ Ostatně, při pohledu do volebních programů lze konstatovat, že „pro demokratické politiky [konce 19. století] bylo nejdůležitějším politickým cílem snížení cel, mnohem důležitějším než jakákoliv otázka zahraniční politiky.“ In Kagan, Robert. *Nebezpečný národ: americká zahraniční politika 1700-1900*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 402.

¹⁹ Krejčí, Oskar. *Zahraniční politika USA*, Praha: Professional Publishing, 2009, s. 43.

²⁰ Odtud další označení modrých psů jako „republikmokrati“ nebo „Reaganovi demokraté“.

La Follete, druhým je moderní americký liberalismus, reprezentovaný Franklinem D. Rooseveltem a inspirovaný Johnem Deweyem, který spojil moderní liberalismus, progresivismus a demokracii, třetím pak jsou hnutí nová levice, které demokratům dominuje od dob Johna F. Kennedyho.

3.1 Progresivní hnutí

Během 80. let 19. století se rodí fenomén progresivního hnutí, které v počátku představují skupinky občanských hnutí, prosazující například volební právo žen, zákaz alkoholu, prvky přímé demokracie, pracovněprávní normy, ochranu životního prostředí či zavádění veřejných sociálních zařízení jako městské nemocnice, chudobince či státní dotované univerzity. Popularitu hnutí poháněla především kritika korupce a na politiky napojeného podnikání, přičemž řešení spatřovali v demokratizaci a ekonomických reformách.

Progresivistické hnutí se profilovalo zejména ve třech základních oblastech:

- 1.) Ekonomické reformy: Základní požadavky progresivistů zahrnovaly zejména regulaci činnosti železnic, dostavníků, plynáren, mostů, dohled nad elektrárnami, úpravu pracovní doby a vůbec vznik pracovního práva, protitrustová opatření, zákaz dětské práce, sociální pojištění, kontrolu bank a pojišťoven a ochranu životního prostředí. K prosazení regulačních opatření došlo už za prezidentství Theodora Roosevelta (1901 – 1909), zbytek byl dokončen za Woodrowa Wilsona (1913-1921).²¹
- 2.) Sociální reformy: Týkaly se přijetí zákonů o sociálním bydlení, sociálních pracovnících, ochraně dětí, zlepšení stavu vězeňství, zavedení podmíněných trestů, soudů pro mladistvé, veřejných nemocnic či prohibice. První velká vlna kulminovala na úrovni států kolem roku 1890 a druhá na federální úrovni za Woodrowa Wilsona.
- 3.) Politické reformy: Úsilí o změny politického systému zahrnovalo různé podpory občanských iniciativ, zavádění referend, povinného tajného hlasování, stranických primárek, přímých voleb do Senátu, volené obecní samosprávy, odvolatelnosti úředníků či protikorupční legislativy, které se mnohdy prosadily až po I. světové válce.

Všechny tyto priority směřovaly k regulaci negativních jevů průmyslového a urbanistického rozvoje a odrážely postupující respekt k roli federální vlády v běžném životě Američanů. Hnutí bylo přelomem století tak silné, že začalo dominovat v obou stranách.²² První výrazný úspěch na federální úrovni zaznamenají ve volbách 1900, kdy se jejich kandidát Theodore Roosevelt stává viceprezidentem a po úmrtí prezidenta McKinleyho v roce 1901 i prezidentem. Následující léta jsou dobou, kdy Roosevelt dominuje americkému politickému životu, a ačkoliv se prosazuje zejména na poli zahraniční politiky, je spojen i s několika progresivními iniciativami v domácí politice.²³

²¹ Na federální úrovni je progresivní hnutí v ekonomické oblasti spojeno zejména s počiny jako zákon o mezistátním obchodu (1887), Shermanův protitrustový zákon (1890), Zákon o zprostředkování pracovních sporů na železnici (1898), Elkinsův zákon proti obchodní diskriminaci (1903) a několika antimonopolními předpisy a vznikem Federálního rezervního systému (1913) jako centrální banky.

²² Grunbard, Stehen. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*, Praha: BB Art, 2007, s. 163.

²³ Hlavní domácí otázkou Rooseveltova prezidentství byl boj s hospodářskými trusty a monopolním podnikáním. K těm nejtrvalejším patří ustanovení systému národních parků a ochrany přírody a zavedení Úřadu pro kontrolu potravin a léků, který vykonával státní dozor nad nezávadností výrobků uváděných na trh.

Vzdor vybroušené rétorice nedosáhl Roosevelt ani jeho nástupce William Taft v legislativě úspěchů, kterými se mohl pochlubit Woodrow Wilson, od Andrewa Jacksona první demokrat, který svůj post obhájil a s nímž je spojena druhá velká vlna progresivní legislativy. Za jeho prezidentství se progresivisté postupně rozdělují do dvou teritoriálně i tématicky odlišných proudů – severozápadní progresivisté tíhnou k utopickému socialismu a jsou volnými předchůdci amerického environmentalismu, kdežto severovýchodní progresivisté se pokusí kombinovat společenský liberalismus s prvky ekonomického socialismu.

3.1.1 Wisconsinská idyla

Severozápadní progresivisté, kteří se soustředili ve státech kolem Velkých jezer a na západním pobřeží, se zaměřovali zejména na otázky podpory zemědělců, ochranu přírody a ekonomické socialistické reformy a mezi jejich hlavní představitele patřili Edward Bellamy, Robert La Follette či William J. Bryan. Tento proud později ovlivní americké environmentální hnutí.

Vzorem pro tohoto proudu byl systém, který Robert La Follette vytvořil ve státu Wisconsin, jehož guvernérem byl v letech 1900 – 1916 a 1918 – 1927 (a v letech 1905 – 1929 zastupoval Wisconsin ve federálním Senátu). Od počátku století sloužil progresivistům utopického charakteru jako hlavní laboratoř pro plány, které se později realizovaly v dalších státech či na federální úrovni. Právě zde byly poprvé zaváděny regulace železničních a elektrárenských společností, státní důchodové pojištění, státní programy konzervace půdy a ochrany vod, výuka zemědělských a technických oborů na státní univerzitě či státní financování výzkumu a kultury. Technokratický charakter velkých reforem vydobyl Wisconsinu pověst nejdemokratičtějšího a nejlépe spravovaného státu Unie.

3.1.2 Administrativa W. Wilsona

Jiným směrem šel progresivismus novoanglický, reprezentovaný třeba Groverem Clevelandem, Georgem W. Curtisem nebo Woodrowem Wilsonem, který představuje druhý velký proud. Tematicky se orientoval zejména na zlepšení sociální situace dělnických vrstev a podporu přímé demokracie, tíhl k většímu idealismu a tvoří i jádro dnešního progresivismu, neboť posléze přešel k pozicím evropské sociální demokracie, kde zůstal dodnes.

Velkým úspěchem progresivního hnutí v rámci Demokratické strany jsou volby 1912, kdy prezidentský úřad získal²⁴ Woodrow Wilson s programem New Freedom, který se zaměřoval zejména na finanční a hospodářské reformy, které posílí roli federální vlády.²⁵ Krom Federálního rezervního systému vznikly pod Wilsonem i další instituce,²⁶ které měly na federální úrovni zasahovat do ekonomických a sociálních sporů a utvářet je podle svého. První Wilsonovo prezidentství je oprávněně považováno za vyvrcholení progresivního hnutí, neboť došlo k takřka úplnému prosazení jejich požadavků.

²⁴ Vítězství Wilsona umožnil rozpad Republikánské strany na její konzervativní křídlo, které podporovalo stávajícího prezidenta Williama H. Tafta, a progresivní křídlo, které nominovalo bývalého prezidenta Theodora Roosevelta.

²⁵ Jedním z hlavních bodů tohoto programu bylo i zavedení státem garantovaného platidla a centrální banky, která bude řídit jeho oběh.

²⁶ K těm nejvýznamnějším je třeba zařadit Federální obchodní komisi (*Federal Trade Commission*) s pravomocí vyšetřovat podnikatele a bránit nekalé soutěži a potlačování práv zaměstnanců.

S Woodrowem Wilsonem je spojeno mimořádné posílení pravomocí prezidenta, srovnatelné snad jen s Franklinem D. Rooseveltem. Dílem se jednalo o produkt progresivistických reforem, dílem pak o následky mimořádných opatření po vstupu Spojených států do I. světové války v roce 1917. „Pravomoc udělená prezidentovi na základě zákona o kontrole potravin a paliva (*Food and Fuel Control Act*), zákona o vojenské službě (*Selective Service act*), zákona o špionáži (*Espionage Act*), zákona o přednostní lodní přepravě (*Priority Shipment Act*) a zákona o obchodování s nepřítelem (*Trading with the Enemy Act*) byla mimořádná, protože mu všechny poskytovaly výjimečnou moc.“²⁷

Neúspěch Wilsonova zahraničněpolitického idealismu, který se projevil neschopností obhájit vstup do války i poválečné uspořádání před americkou veřejností, společně s neschopností vlády čelit sociálním bouřím a politickému terorismu anarchistického hnutí, přivedl do Bílého domu v roce 1921 republikánskou administrativu, která zde zůstala až do voleb 1932, kdy se prezidentem stal tvůrce moderních demokratů Franklin D. Roosevelt.

3.1.3 John Dewey

V meziválečných letech se v rámci Demokratické strany stále výrazněji uplatňují názory významného amerického filosofa Johna Deweyho, který je spojen s filosofií pragmatismu. Vliv Deweyho na americké politické myšlení je natolik silné, že je označován za „kmotra amerického liberalismu“, který se v jeho pojetí vyznačoval demokratismem, sociálním reformismem a morálním relativismem.

John Dewey vyšel z kritiky tradičního amerického liberalismu, který dle jeho názoru nestíhal držet krok a zdegeneroval v čistě ekonomickou doktrínu, která sloužila pouze bohatým vrstvám společnosti. Dosavadní americkou liberální tradici tak Dewey obohacuje o kritiku neomezeného podnikání a začíná razit koncepci moderního liberalismu, který zohledňuje sociální principy, čímž jádro demokratické strany ještě více sblížuje s progresivním hnutím. Pro Deweyho se klíčovým úkolem vlády stává už nikoliv hájit práva, což bylo dosavadní motto amerických liberálů, ale obhajoba sociálních programů, které poskytuje federální vláda. Ačkoliv Dewey choval úctu k americké demokratické tradici, kritizoval její teoretickou absenci v ekonomické oblasti, kde má bohatý jednotlivec (na rozdíl od politiky) více hlasů (= finančních prostředků) než chudý a proto uplatňuje i větší vliv. Řešení tohoto rozporu spatřoval Dewey v prosazování systému, který umožní přerozdělování příjmů, což v americké tradici znamenalo zejména nerovnoměrné zdanění, jež se, vycházející z myšlenek progresivního hnutí, označuje dodnes jako progresivní zdanění. Rozhodnutí o fungování ekonomického života se u Deweyho také mají přijímat skrze demokratické instituce, nikoliv v rámci nedemokratického trhu, neboť většina má údajně větší zájem o zlepšování životní úrovně celku.

Od běžného liberalismu se Dewey odlišil také jinou koncepcí svobody, na rozdíl od tzv. negativní koncepce svobody, kterou hájí klasický liberalismus a která chápe svobodu jako absenci nějakého donucení („svoboda od něčeho“), přichází Dewey s myšlenkou, které se dodnes drží demokraté, a to se svobodou pozitivní, tedy svobodou jednat a činit, jak uznám, svobodou být vlastním pánem („svoboda

²⁷ Grunbard, Stehen. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*, Praha: BB Art, 2007, s. 167.

k něčemu“). Díky působení Deweyho a progresivistů tak prošel pojem americký liberalismus první proměnu, když přijal prvky socialismu do ekonomického programu.

3.2 Rooseveltova koalice

Skutečným otcem Demokratické strany v její moderní programové i voličské podobě je Franklin Delano Roosevelt, který vystoupil v kampani 1932 s programem New Deal, kolem kterého byla vytvořena velmi široká a nesourodá koalice, kterou Rooseveltův politický um udržel pohromadě a jež zajistila v letech 1932-1948 demokratům na federální úrovni naprostou dominanci – nad republikány převážili v Kongresu po celou dobu v poměru 3:1.²⁸ Tato koalice spojovala obě větve progresivistů, odboráře a dělníky, náboženské i etnické menšiny jako katolíky, Židy, slovanské či mexické přistěhovatele, Afroameričany, ale i přežívající rasistické Jižany.

Od Roosevelta se také odvozuje označení demokratů na americké politické scéně za stranu „liberální“, což nemělo vztah ke klasickému liberalismu, nýbrž se jednalo o nálepkou, kterou Roosevelt označil, aby jimi nějakým způsobem shrnul svůj program, čímž dal nejprve název a za svého prezidentství i obsah pojmu „americký liberalismus“ (zatímco všichni jeho odpůrci, od klasických liberálů po náboženské izolacionisty, byli kritizováni jako „konzervativci“).

Pro klíčový obrat na americké politické scéně postačuje období prvních 100 dní Rooseveltovy administrativy, v nichž byla přijata řada revolučních zákonů, které přišly s přímou účastí vlády v životě společnosti i ekonomiky a i s úplným ústavním převratem vztahu států.²⁹ Většinu těchto Rooseveltových zákonů odmítl v první fázi Nejvyšší soud USA, což vyvolalo Rooseveltovu válku s touto institucí, ve které Nejvyšší soud nakonec ustoupil a změnou výkladu pojetí federalismu i role vlády většinu aktivit New Dealu schválil.

Na Rooseveltovu koalici navázal i Harry Truman se svým programem *Fair Deal*, který pokračoval v ekonomických reformách New Dealu, ale přicházel s velkými inovacemi v oblasti občanských práv a potlačení rasové segregace. Ačkoliv má Harry Truman nesporný podíl na zachování New Dealu a jeho přijetí republikány, v domácí politice se z jeho programu prosadilo jen minimum, když modří psi podřízli jeho plán všeobecného zdravotního pojištění (z obavy o desegregaci nemocnic). „*Trumanovy neúspěchy při prosazování nového sociálního systému signalizovaly rozpad koalice Nového údelu. [...] Říká se, že Jih z koalice vycouvá ve chvíli, kdy se ukázalo, že Demokratická strana se hodlá vážně zabývat otázkou občanských práv – a přesně to se víceméně i stalo.*“³⁰

²⁸ Tamtéž, s. 230.

²⁹ „V každém seznamu činů Kongresu v této době se obvykle uvádí na čelném místě zákon o zemědělské regulaci (*Agricultural Adjustment Act, AAA*) a zákon o oživení průmyslu země (*National Industrial Recovery Act, NIRA*). Stojí však za to si uvědomit, že tvořily jen nejviditelnější část souboru zákonů, k nimž patřilo schválení civilní obrany na ochranu přírody (*Civilian Conservation Act*), zákon o mimořádné federální podpoře (*Federal Emergency Relief Act*), zákon o mimořádných hypotékách farmářům (*Emergency Farm Mortgage Act*), zákon o založení Úřadu pro povodí řeky Tennessee (*Tennessee Valley Authority Act*), zákon o pravdivých informacích o akciích (*Truth-in-Securities Act*), zákon o půjčkách majitelům stavení (*Home Owners Loan Act*), zákon o úvěrech farmářům (*Farm Credit Act*), zákon o koordinaci fungování železnic (*Railroad Coordination Act*) a *Glass-Steagalův* zákon o bankách (*Glass-Steagal Banking Act*). Jiný prezident se podobným výčtem zákonů nemohl pochlubit.“ In Grunbard, Stehen. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*, Praha: BB Art, 2007, s. 229.

³⁰ Krugman, s. 71.

Ač tedy Truman vyvolal praktické odštěpení modrých psů od stranické většiny, učinil též z demokratů nejen stranu ekonomického programu New Dealu, ale také stranu občanských práv a rasové rovnosti.

Trumanova administrativa je známa zejména pro svou zahraniční politiku, která formulovala tezi o zadržování komunismu, vedla k vzniku západoněmeckého státu, válce v Koreji, založení Severoatlantické aliance (NATO) a v konečném důsledku určovala americkou zahraniční politiku po celou studenou válku. To vše si žádalo velké investice do armády, aktivní přítomnost v zahraničí a silný antikomunismus. Z tohoto Trumanova dědictví povstala velmi malá skupinka takzvaných „obraných demokratů“, kteří sice udržovali se zbytkem strany konsenzus v ekonomických otázkách, ale v zahraniční politice byli blízko republikánským administrativám.

3.3 Nová levice

Americká nová levice nepředstavuje jednotlivý proud soustředěný kolem jednoho tématu, regionu či prezidenta, nýbrž se jedná spíše o řadu názorových proudů, které vychází z dědictví revolt 60. let. Existuje 4 základních jevy, vůči kterým se filosofové a radikálové vymezili a které tvoří východisko idejí nové levice:

1.) Revolta proti technologickému pokroku: v představách nové levice jsou technologie špatné, ničí přírodu a berou lidem práci, navíc odosobňují celý proces výroby a umožňují bohatým elitám ovládat ekonomiku; v očích nové levice navíc technologie zničí jednoho dne celý lidský svět.³¹

2.) Revolta proti západní společnosti: v očích nové levice je západní společnost špatná, je spojena s kolonialismem, útlakem a vykořisťováním, represí vůči obyvatelstvu a proto je potřeba likvidovat její násilný a represivní charakter a odmítnout i její utlačovatelskou kulturu.

3.) Revolta proti autoritám: uznávání autorit směřuje k fašismu a potlačuje svobodu; s tím jsou spojeny nepokoje, které nová levice vyvolala na univerzitách.

4.) Revolta proti kultuře: stávající masová kultura je totalitní a omezuje svobodu, neboť je založena na materialismu, spotřebě, dominanci mužů, a svou existencí udržuje lidi v okovech.

Samotný pojem nové levice značí nejen její radikální odlišnost od levice staré, která věřila v americký sen a sociální pokrok, ale i vyšší míru její radikalizace – pro řadu politiků nové levice byli klasičtí levicoví politikové příliš umírnění, sice organizovali stávky a prosazovali vyšší daně pro bohaté, ale vlastně hledali jen kompromis se systémem. „*Tradiční levicové zájmy jako chudoba, životní úroveň a dostupnost lékařské péče, byly najednou vnímány jako povrchní, neboť se zaměřovaly jen na institucionální reformu. (...) Podle [nové levice] byla koneckonců hlavním problémem tradiční levicové politiky její povrchnost. Zaměřovala se jedině a pouze na institucionální změny v systému.*“³²

Pro vznik nové levice byly klíčové dva faktory, a to boj za občanská práva a válka ve Vietnamu. Když v 60. letech vygradoval boj proti rasové nerovnosti v USA, byli to právě politici budoucí nové levice, kteří bojovali nejen za práva černých, ale i za pozitivní diskriminaci a radikální změny v duchu podpory třídního boje černých proti bílým utlačovatelům. Ještě významnější byla vietnamská válka, kterou nová levice

³¹ Toto dědictví nové levice je velmi dobře vidět v záplavě hollywoodských filmů, kde se roboti vzbouří a zotročí lidstvo.

³² Heath, Joseph – Potter, Andrew. *Kup si svou revoltu*, Praha: Rybka Publisher, 2012, s. 35.

chápana jako nespravedlivý příklad imperialismu Spojených států proti národněosvobozeneckému boji lidu Vietnamu. Protesty proti této válce zasáhly celé USA a mají výrazný vliv na stažení americké armády z Vietnamu.

Americká nová levice vyšla z amerického liberalismu, ale obohatila jej o nový marxistický pohled vycházející z myšlenek J. J. Rousseaua o tom, že člověk žije v okovech zákonů a společenských konvencí, které mu zabraňují být svobodný. Z toho důvodu začala nová levice hlásat absolutní individualismus – v morálce i kultuře, kdy pohrdala společenskými pravidly i masovou společností. Tento levicový individualismus se ale od pravicového liší v pohledu na vládu a zákony – vláda není od garance práv a zákony pro ochranu jednotlivce, ale je to jen umělý výtvar lidí bažících po moci, a že největšího blaha se dá dospět bez soukromého vlastnictví a trhu.

Nová levice byla výrazně ovlivněna myšlenkami neomarxistů z tzv. frankfurtské školy. Ti mimo jiné vyšli z názorů o neexistenci dobra či zla, ale o tom, že obsah těchto pojmů je výsledkem mocenské dominance. Jedním z produktů těchto teorií je i nárůst utlačovaných a vykořisťovaných skupin – již to nejsou jen dělníci, ale i ženy, rasové menšiny, cizinci, sexuální menšiny a prakticky všichni, kdo nejsou konformním bílým anglosaským protestantským mužem (WASP). Všechny proudy nové levice také sdílí frankfurtskou ideu tzv. kontrakultury - utlačované skupiny žijí v uzavřeném mentálním systému kapitalismu, který je přesvědčil, že úspěch jsou věci a hlavní potřebou je plat. Aby byli osvobozeni, musí dojít k změně kultury. Klíčová je proto změna přístupu – například feministky, jeden z proudů nové levice, hovoří o kultuře vybudované na posílení mužské dominance, kterou je třeba odstranit, a to třeba tím, že se do vrcholných funkcí dostanou ženy za pomoci kvót.

Příkladem politického přístupu nové levice je vztah k zločinnosti. Nová levice chápe zločiny jako následek nespravedlnosti ve společnosti, která k zločinům dohnala jedince svými chybami. Proto, místo aby byl zločinec zavírán do věznice, čímž by se celý problém jen zhoršil, má společnost odstraňovat následky svých chyb: lepším vzděláním, socializací a odstraněním společenské nerovnosti může být vybudována společnost bez donucovacích prostředků státu.

3.3.1 Lyndon B. Johnson

Lyndon Johnson, v minulosti významný představitel jižanských demokratů, se stal prezidentem v zásadě náhodou (po zastřelení J. F. Kennedyho) v době, kdy se formovalo hnutí nové levice, a do čela pozornosti se dostávala sociální témata. Sám Johnson patřil po léta k nejvlivnějším demokratům a byl jejich stranickým šéfem v Senátu, což mu velmi pomohlo v prosazování jeho programu. Během pouhých tří let (1964 – 1967) přešla sociální politika od snů pár intelektuálů k široké institucionální podpoře převodů příjmů, které zahrnovaly nejen běžné příjemce podpory, ale i nové skupiny obyvatelstva, a od společnosti segregované k legální pozitivní diskriminaci.

S Johnsonovou administrativou je spojena revoluční změna v pohledu na činnost vlády,³³ která se měla stát motorem společenského pokroku a garantem životní úrovně – k tomu sloužil program, který Johnson označil za „válku proti chudobě“. „Všechny

³³ Lyndon Johnson „se domníval, že budoucnost země závisí na zásadách federální vlády do oblastí, která byla tradičně v kompetenci jednotlivých států.“ In Grunbard, Stehen. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*, Praha: BB Art, 2007, s. 393.

*zákony proti chudobě, ať už byly jejich obsahem potravinové poukázky, program nemocenského pojištění Medicare a program bezplatné léčebné péče Medicaid, programy veřejného bydlení, pracovní výcvik, rozšíření nárokových sociálních dávek, to všechno následovalo jedno za druhým. Byla to blesková legislativní válka, nikoli obezřetný postup podle dobře promyšleného plánu.*³⁴ S Johnsonovou administrativou je tak kromě války ve Vietnamu spojena i reforma amerického školství, vznik Ministerstva rozvoje bydlení, většina amerických sociálních programů a podpora integrace všech skupin do společnosti, což bylo vyjádřeno i názvem jeho plánu – Velká společnost (Great Society). „Ani jeden z prezidentů ve 20. století neprosadil tak velký počet zákonů jako Johnson během prvních dvou let v Bílém domě. Wilsonovy, Rooseveltovy a Trumanovy výsledky byly sice dobré a poskytovaly důkaz jejich schopnosti spolupráce s Kongresem, ale ani jeden z nich nedosáhl Johnsonova přesvědčovacího mistrovství.“³⁵

4. Moderní fragmentace strany

Prezidentství Lyndona B. Johnsona bylo posledním obdobím, kdy setrvala Demokratická strana jednotná. Sociální reformy však od strany oddělily její jižanské křídlo modrých psů, kteří se velmi ostře stavěli proti Zákonu o občanských právech (1964) a souvisejících opatřeních a po většinu času působili jako opora republikánských prezidentů v Kongresu. Johnsonovo rozhodnutí otevřeně podporovat černošské obyvatelstvo bylo výsledkem dlouhého stranického zrání a definitivním potvrzením stranické roztržky. Z druhé strany se od dosavadního konsenzu oddělovala nová levice, která se ostře stavěla proti studené válce, válce ve Vietnamu i americkém angažmá v zahraničí. Stranický konsenzus tak zůstal už jen v sociálních a ekonomických otázkách.

Další rozkol mezi demokraty se projevil za prezidentství Jimmyho Cartera, který se pokoušel stranu sjednotit aliancí s jižanskými demokraty tím, že začal prosazovat úsporná opatření, deregulaci energetiky a omezení sociálních programů, z kterých těžili zejména Afroameričané. To všechno ale přispělo k tomu, že se od stranického konsenzu odchytili progresivisté, kteří přijali sociálnědemokratický program.

Po vstupu Ronalda Reagana do Bílého domu se pak rozdělení stalo prakticky oficiálním, neboť jižní konzervativní demokraté podporovali jeho škrty v sociálních programech, kdežto další část demokratů, kteří podporovali ekonomický program New Dealu, byli stoupenci jeho zahraničněpolitického kurzu – tito takzvaní „Trumanovi demokraté“ byli předchůdci dnešních nových demokratů. Oproti tomu nová levice a progresivisté stáli v těžké opozici vůči Reaganovi a sociální liberálové, jakýsi střed ovládající většinu strany, se pokoušeli o kompromisy.

Po sérii porážek v průběhu 80. let se demokraté, podporující vesměs Reaganův zahraniční a částečně i ekonomický program, zformovali do podoby nezávislé frakce, neboť souhlasili se zvyšováním zbrojních výdajů a tvrdým postupem vůči komunismu a zároveň kritizovali ztotožnění strany výhradně s nízkopříjmovými vrstvami. Svou orientací na střední třídu a princip nízkých daní tak umožnili demokratům získat další voličskou podporu.

³⁴ Murray, Charles. *Příliš mnoho dobra: americká sociální politika 1950-1980*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 35.

³⁵ Grunbard, Stehen. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*, Praha: BB Art, 2007, s. 398.

5. Obecný stranický program

Představit Demokratickou stranu skrze její program je problematické, neboť se často mění, protože zpravidla reaguje na aktuální události, ale často není uvnitř strany dodržován, neboť stranu lze poznat spíše skrze činy členů. V rámci strany však existující určité myšlenkové tradice, které byly popsány výše, a jež utváří určitý všeobecný program, ke kterému se většina strany hlásí.

5.1 Občanská práva

Demokraté definují práva občanů nikoliv jako abstraktní princip, ale jako schopnost společnosti poskytnout lidem osvobození od diskriminace a útlaku. Je zde patrný levicový požadavek rovnosti lidí, neboť program strany požaduje, aby každý bez rozdílu měl právo zapojit se plnohodnotně do společenského života a aby se ve společnosti nevytvářely žádné druhotné třídy občanů. Strana klade požadavek na zákaz diskriminace na základě sexuální orientace nebo generové identity, zákaz rasové, etnické, náboženské diskriminace a profilace společnosti. Prosazuje vybudování spravedlivějšího systému soudnictví a stejně tak tvorbu všeobecně spravedlivější společnosti s hlavním důrazem na svobodu a rovnost. Jsou to právě demokraté, kteří jsou spojeni s programy na podporu menšin, prosazováním politické korektnosti či bojem za práva sexuálních menšin (např. sňatky homosexuálů). Od 60. let jsou demokraté tou stranou, která dbá na posilování práv barevného obyvatelstva a imigrantů.

V otázce imigrace jsou demokraté obecně otevřeni příchodu nových migrantů, přičemž navíc chtějí, aby stávající ilegální migranti vystoupili z ilegality, tudíž podporují programy amnestie a odporují tvrdým protimigračním opatřením. Demokraté chtějí přimět nelegální migranty, aby se řádně přihlásili, zaplatili penále a daně, naučili se anglicky a respektovali zákon tak, aby se v průběhu času dostali k udělení občanství. Konkrétně Obamova administrativa usiluje o vyšší kontrolu hranic v zájmu informovanosti o pohybu osob do i z USA.

5.2 Hospodářská politika

Dalším velkým programovým celkem jsou otázky ekonomické a hospodářské. V ekonomickém programu odkazují demokraté na rychlou tvorbu pracovních míst, ozdravení ekonomiky a využívání čistých zdrojů k ekonomickému růstu po ekonomické krizi. Usilují o poskytnutí daňových úlev pro výrobce čisté energie; větrné elektrárny, solární panely, podpora výroby elektromobilů. Slibují, že zapojí Američany do přestavby silnic, mostů, drah, přístavů a tím posílí ekonomiku ve všech padesáti státech. Zasazují se za hodnoty jako tvrdá práce a zodpovědnost. Úspěšnost země demonstrují na střední třídě a drobných podnikatelích, kteří jsou hnacím motorem americké ekonomiky. Deklarují také návrat k federálním investicím do vědy, výzkumu, a to včetně eticky sporných témat.

Demokraté si také velmi realisticky uvědomují, že energetická závislost Ameriky je do budoucích let neudržitelná. Upozorňují na znečišťování životního prostředí spojené se spotřebou neobnovitelných zdrojů energie a navrhují přechod k čistým formám energie. Za tímto účelem chtějí investovat do rozvoje obnovitelných zdrojů energie, do rozšiřování rychlovlaků a autobaterií s dlouhou životností, do elektricky úsporné rozvodné sítě a trvat na výstavbě energeticky úsporných domů, kanceláří a dalších

budov, které rapidně sníží spotřebu energie celého národa. Demokraté chtějí sloučit změny energetiky se zlepšením životního prostředí a důraz je kladen na širokou spolupráci obyvatel, vědců, veřejnosti i privátního sektoru. To má vést k pozitivním klimatickým změnám.

V oblasti zdravotní péče Demokraté již dosáhli úspěchů. V březnu roku 2010 Barack Obama otevřel cestu ke zpřístupnění zdravotní péče pro každého Američana skrze tzv. *Affordable Care Act*. Demokraté v reformě prosadili finančně dostupnou základní péči, o kterou se bude starat pojišťovna s možností zvýšení zdravotní péče. Od roku 2014 podle Demokratů bude zdravotní pojištění rozšířeno na 32 milionů Američanů a dojde ke snížení daně na zdravotní péči pro střední třídy společnosti.

Stejně tak ve školství předložil Barack Obama a Demokraté reformu, která má umožnit vydávání studentských půjček, díky kterým budou vysoké školy přístupnější širšímu okruhu mladých lidí. Zefektivnění studijních programů s ohledem na rostoucí konkurenceschopnost je primárním cílem demokratů v oblasti vzdělávání.

Zdroje:

- Ballestrem, Karl – Otoman, Hennig. *Politická filosofie 20. století*, Praha: Oikoymenh, 1993.
- Bělíček, Pavel. *Geneze levicové kritiky ve Spojených státech*, Praha: Urania, 2009.
- Dewey, John. *Demokracie a výchova*, Praha: Jan Laichter, 1932.
- Derbyshire, Ian. *Politics in United States from Carter to Bush*, 2nd review edited, London: Chambers political spotlights, 1991.
- Friedman, Thomas. *Svět je plochý: stručné dějiny jednadvacátého století*, Praha: Academia, 2007.
- Grunbard, Stehen. *Prezidenti: proměna instituce amerického prezidenta od Theodora Roosevelta k Georgi W. Bushovi*, Praha: BB Art, 2007.
- Heath, Joseph – Potter, Andrew. *Kup si svou revoltu*, Praha: Rybka Publisher, 2012.
- Hroch, Jaroslav – Šíp, Radim a kol. *Pragmatismus a dekonstrukce v anglo-americké filozofii*. Brno: Paido, 2010.
- Joch, Roman. *Americká zahraniční politika a role USA ve světě*, Praha: Občanský institut, 2000.
- Jones, Van. *Zelená ekonomika: jedno řešení pro dva nejpálčivější problémy naší doby*, Praha: Vyšehrad, 2011.
- Kagan, Robert. *Nebezpečný národ: americká zahraniční politika 1700-1900*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- Krejčí, Oskar. *Zahraniční politika USA*, Praha: Professional Publishing, 2009.
- Krugman, Paul. *Svědomy liberála: Amerika mezi bohatstvím a chudobou*, Praha: Vyšehrad, 2011.
- Kuehnelt-Leddihn, Erik von. *Levicové smýšlení: od de Sada a Marxe k Hitlerovi a Pol Potovi*, Praha: Wolters Kluwer ČR, Vysoká škola CEVRO Institut, 2010.

Levy, David J. Liberalismus, politika a antipolitika: pojednání o politické etice liberální demokracie. In Žegklitz, Jaromír. *Liberalismus konce 20. století*, Praha: Občanský institut, 1994, s. 26-42.

Meyer, Frank – Joch, Roman. *Vzpouora proti revoluci 20. století*, Praha: Academia, 2003.

Murray, Charles. *Příliš mnoho dobra: americká sociální politika 1950-1980*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.

Peška, Zdeněk. *Přímé zákonodárství: k novějšímu ústavnímu vývoji Spojených států amerických*, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, 1929.

Petřík, Lukáš. *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

Preisner, Rio. *Americana: zpráva o velmoci*, sv. II., Brno: Atlantis, 1993.

Scruton, Roger. Liberalismus a konzervatismus: politická teorie versus společenský postoj. In Žegklitz, Jaromír. *Liberalismus konce 20. století*, Praha: Občanský institut, 1994, s. 132-137.

Stankiewicz, W. J. *Hledání politické filosofie: ideologie na sklonku dvacátého století*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.

Český model amerického kongresu 2013 pořádá:

Za přispění:

a laskavé podpory:

